

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	2
1. Inledning.....	3
1.1 Forskning/framgångsfaktorer	3
1.2 Undersökningen hösten 2008 / våren 2009	3
2. Tobaksvanor	4
2.1 Rökning	5
2.2 Snusning	6
3. Alkoholvanor.....	7
3.1 Berusningsdrickande	9
3.1.1 Vad man har druckit då man blivit berusad?.....	10
3.2 Konsekvenser av alkoholkonsumtion.....	10
3.3 Föräldrars inställning.....	11
3.4 Varför dricker unga alkohol?	12
4. Sniffning/ boffning	13
5. Narkotikavanor.....	13
5.1 Var kan du få tag på narkotika om du skulle vilja?.....	14
5.2 Övriga droger	15
6. Dopningpreparat.....	15
7. Spel.....	16
7.1 Spel om pengar.....	16
7.2 Datavanor	16
8. Skolmiljö/ hälsa.....	19
8.1 Trivsel.....	19
8.3 Framtiden?.....	21
8.4 Skolk.....	21
8.5 Mobbning	23
8.6 Anhörig som missbrukar alkohol eller narkotika.....	25
8.7 Någon att prata med	25
8. Diskussion - konklusion	26
9. Referenser:.....	27
Bilaga - Enkäten	28

Sammanfattning

Syftet med undersökningen är att få en uppfattning om ungdomars drogvanor, attityder, trender och tendenser gällande droger samt hur eleverna upplever skolklimat och skolmiljö utifrån frågor om trivsel, skolk och mobbning. Undersökningen innehåller numera också frågor om stress, datavanor och om man har någon anhörig som missbrukar.

Årets undersökning omfattar **årskurs 8 samt gymnasiets årskurs 2**. Det betyder att en övergång från gymnasiets år 1 till årskurs 2 skett i och med denna undersökning. Detta för att kunna göra jämförelser med nationella undersökningar, som omfattar just årskurs 2 i gymnasiet.

Totalt svarade 1130 elever i årskurs 8 på enkäten, vilket ger en svarsfrekvens på 78 procent. I gymnasiets årskurs 2 svarade 938 elever på enkäten vilket ger en svarsfrekvens på 54 procent. Resultatet för gymnasieskolan bör tolkas med viss försiktighet.

De senaste årens resultat visar att färre unga använder tobak, alkohol och andra droger. Men det finns en oro kring de unga som befinner sig i **riskzonen, att den gruppen dricker alltmer och experimenterar med olika droger**. En riskgrupp är barn i missbruksfamiljer och årets undersökning visar att **minst 21 procent av eleverna i båda grupperna har någon nära anhörig som man tror missbrukar alkohol eller narkotika**.

Det ser alltså ut som om insatser i grundskolan ”håller i sig” till viss del även i gymnasiet, där man också arbetar en del med förebyggande arbete, till exempel ”Don´t Drink and Drive”. Många elever uppger dock att de haft problem i samband med att de druckit alkohol, såsom bråk, gräl, oskyddat sex eller dåligt psykiskt mående. Resultaten visar också att föräldrar förser sina barn med alkohol i allt mindre utsträckning. Ökad kunskap bland föräldrar om vikten av gränssättning här antas ligga bakom och befintlig forskning får stöd även i vår undersökning.

Det är återkommande så att **flickornas resultat ligger över pojkarnas** inom flera frågeområden, berusning, skolk, utsatthet för mobbning och framför allt stress, vilket gäller även i denna undersökning.

De flesta elever trivs mycket bra eller ganska bra i skolan. En ny fråga för året gäller hur unga ser på sin framtid. Här uppger majoriteten av eleverna att de känner sig **hoppfulla inför framtiden**, andelen pojkar är högre än andelen flickor.

Frågor om **datavanor** har tillkommit i undersökningen och visar att **mer än var femte pojke och var tionde flicka tillbringar mer än fem timmar av sin fritid varje dag framför datorn**. Pojkar spelar mest dataspel och flickor använder communities av olika slag. I fritext uppger flera elever att det finns oro för kompisar som spelar för mycket av till exempel World of Warcraft och att det är lätt att bli beroende.

1. Inledning

På nationell nivå har en satsning på förebyggande insatser, forskning med mera skett från och med 2001 och framåt. Man betonar från nationellt håll vikten av de lokala förebyggande insatserna och har avsatt pengar för detta. Nödvändigheten av detta arbete även fortsättningsvis är tydlig: Tillgången på alkohol och narkotika har ökat för våra unga och är kanske större än någonsin tidigare. Vuxnas alkoholvanor har ändrats betydligt de senaste 10 åren och konsumtionen av alkohol i Sverige har ökat med runt 30 procent. Traditionella medel såsom pris- och gränskontroll har blivit svårare att använda. Omvärldsfaktorer, Internet och media har en allt större inverkan på attityder. Men ändå har, med hjälp av det drogförebyggande arbetet, den ökande alkoholkonsumtionen bland unga bromsats in och planats ut, vilket även gäller experimenterande med narkotika.

1.1 Forskning/framgångsfaktorer

I kommunens Program för välfärd och hållbar utveckling för 2006-2009 anges under målområde "Hälsa och livsstil": **höjd debutålder för alkohol, minskade alkoholskador, nolltolerans mot narkotika och dopning samt minskat spelmissbruk**. Kommunen vill särskilt uppmärksamma vuxnas ansvar för de unga, man vill att det drogförebyggande arbetet stärks och att drogfria miljöer och arrangemang ska stödjas och erbjudas. En detaljerad handlingsplan för det drogförebyggande arbetet tas fram varje år.

Aktuell forskning och nya metoder inom området har gjort att en förnyelse skett och att engagemanget för frågorna ökat de senaste åren. Inom forskningen har på senare år stort fokus lagts på **skydds- och riskfaktorer**, alltså vilka faktorer som ökar risken respektive fungerar skyddande mot framtida missbruk och annat destruktivt liv. Dessa faktorer finns såväl på individ-, familj-, närmiljö- som samhällsnivå. (Källa: *Bland annat Forster, Martin (2003) Prevention av missbruk och kriminalitet – vad kan skolan göra?*)

I verksamheter som möter barn och unga fortsätter utvecklingen ständigt, på senare tid bland annat genom **Folkhälsoinstitutets "Skolan förebygger"** där man pekar på metoder inom grundskolan för ett verkningsfullt drogförebyggande arbete. Detta arbete är också trygghetsskapande och hälsofrämjande, vilket gör att man mer och mer arbetar med **helhetsperspektiv inom det förebyggande området i skolan**. Arbetet syftar till att **öka skyddsfaktorer och minska riskfaktorer** runt våra barn och unga. Norrköpings kommun satsar även under innevarande läsår med stöd av länsstyrelsen extra på att sprida dessa metoder i grundskolorna.

1.2 Undersökningen hösten 2008 / våren 2009

Från och med detta läsår byter drogvaneundersökningen namn till "livsstilsundersökning", delvis med anledning av att frågor tillkommit och undersökningen har ändrat lite karaktär. Benämningen "drogvaneundersökning" blir då lite missvisande då det handlar om en bredare undersökning än tidigare.

Undersökningen har genomförts varje år sedan 1998. Liknande undersökningar görs på nationell nivå och i kommuner runt om i landet.

Undersökningen läsåret 2008/09 genomfördes för sjätte gången digitalt. Årets undersökning genomfördes veckorna 3-7, sammanställningen

påbörjades omgående och ambitionen är att kunna sprida resultaten så snart som möjligt, för att man redan under det aktuella läsåret ska kunna använda dessa i verksamheterna.

Undersökningen har genomförts sedan 1998, de första åren i årskurs 8 samt årskurs 9, sedan 2001 i årskurs 8 samt gymnasiets årskurs 1. Läsåret 2008/09 genomfördes den i årskurs 8 samt gymnasiets årskurs 2. Anledningen till förändringen är att jämförelser med övriga riket ska kunna göras på ett enklare sätt, då bland annat *Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN)* genomför sin undersökning varje år i årskurs 2. Däremot behåller vi årskurs 8, för att man inom den aktuella skolan ska ha möjlighet att följa upp resultaten ordentligt då eleverna finns kvar ytterligare ett år. Eleverna besvarar frågor som rör alkohol- tobak- och övriga drogvvanor samt attityder till detta. Frågor om spel, föreningstillhörighet, datavanor och anhörig med missbruk har tillkommit. Även frågor kring skolklimat, mobbning och stress finns med. Kunskapen om sambanden mellan hälsa, trygghet och förebyggande insatser har gjort att frågorna förändrats med åren, varför en namnändring från ”drogvaneundersökning” till ”livsstilsundersökning” nu var relevant.

Varje deltagande skola och dess nätverk av socialtjänst och fritid får under vårterminen sina respektive resultat utskickade, tillsammans med resultaten för kommunen i sin helhet.

Totalt svarade 1130 elever i årskurs 8 på enkäten, vilket ger en svarsfrekvens på 78 procent. I gymnasiets årskurs 2 svarade 938 elever på enkäten- svarsfrekvens 54 procent. Svarsfrekvensen i gymnasiegruppen är alltså relativt låg, vilket bör noteras i läsningen.

Källor till diagrammen är **Livsstilsundersökningen i Norrköpings skolor hösten 2008/våren 2009** och **Drogvane/livsstilsundersökningen i Norrköpings skolor år 1998 – 2009**.

Observera att skalorna i linjediagrammen varierar i rapporten.

2. Tobaksvanor

Tobak är den enskilt största hälsorisken i Sverige, cirka 7 000 personer avlider årligen i vårt land till följd av rökning (källa: *Folkhälsoinstitutet*). Tidig tobaksdebut är också en av riskfaktorerna för framtida missbruk av andra droger. Dödligheten i tobaksrelaterade skador såsom lungcancer och KOL ligger högre i Norrköpings kommun än i övriga länet och riket i snitt.

I det drogförebyggande arbetet ingår också insatser mot tobak. 80 procent av rökarna börjar före 18 års ålder, så det finns all anledning att arbeta mot tobaksbruk bland barn och unga, vilket främjar god hälsa och minskar samhällskostnaderna på sikt. Självklart inbegriper arbetet även snusande. 11 skolor i kommunen arbetar detta år med kontraktmetoden **Team Smart**, där en läsårsbunden överenskommelse mellan elev, föräldrar och skola ligger till grund för tobaksfrihet. Metoden bygger på samverkan mellan skola och samverkanspartners. Föreningsliv, näringsliv, hälsoråd med flera stödjer också arbetet i flera områden. En ungdomsstyrelse för Team Smart startades 2006 där elevrepresentanter för Team Smart-skolorna arbetar för att utveckla verksamheten i Norrköping. Nyligen startade ett rikstäckande

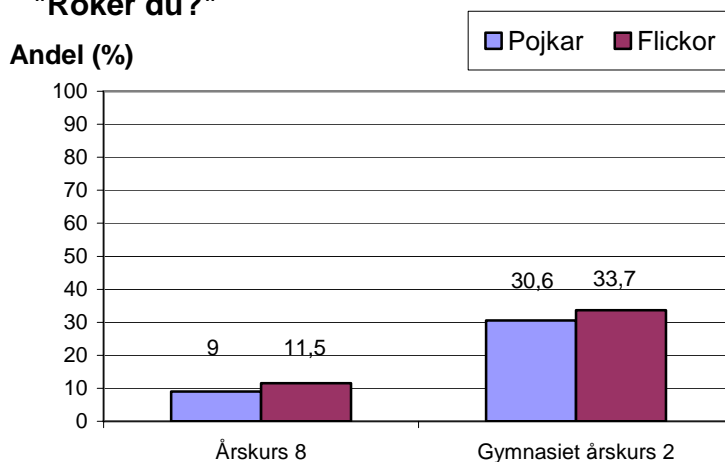
ungdomsförbund- Smart Ungdom, där ordföranden kommer från Norrköpings Team Smart.

En annan del av det tobaksförebyggande arbetet rör information och kontroll riktad mot tobakshandlarna. En informationsfolder till tobakshandlarna är framtagen och delas ut vid tillsynsbesök av särskild alkoholhandläggare med ansvar för tobaks- och folkölsförsäljning vid socialkontoret. Man gör också utköpskontroller, som visar att gällande tobak har handlarna blivit bättre på att kontrollera ålder sedan tidigare provköp.

2.1 Rökning

I **årskurs 8** har nästan 90 procent av eleverna svarat att de **inte röker** – de flesta som svarat att de röker i årskurs 8, har använt alternativet ”ibland”.

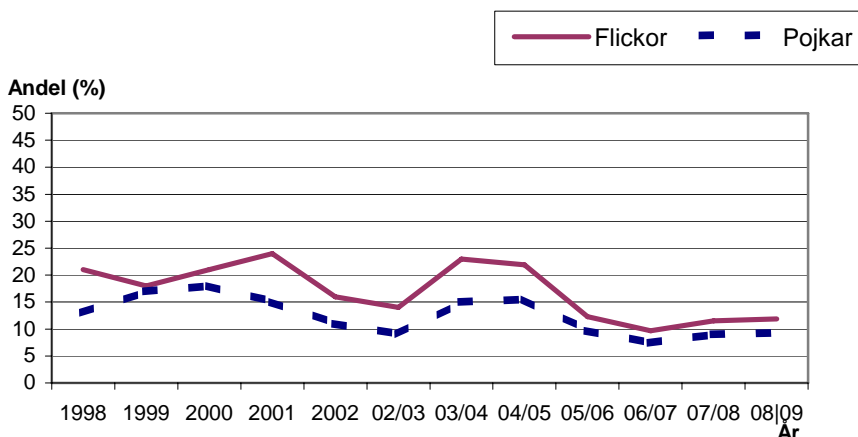
1. Andel som svarat "ja" eller "ibland" på frågan "Röker du?"

Källa: Livsstilsundersökningen i Norrköpings skolor hösten 2008/våren 2009

Bland de **stadigvarande rökarna**, knappt 5 procent, är i år fördelningen relativt lika mellan pojkar och flickor - 4,7 respektive 4,6 procent. Totalt sett är det dock fler flickor än pojkar som röker. Siffrorna är tämligen **oförändrade** sedan förra läsåret, då vi såg en liten uppgång. Vi bör ändå notera att rökningen i princip halverats de senaste åren. Se tidserie nedan.

2. Röker du? Andel elever i årskurs 8 som svarat "Ja" eller "Ibland"

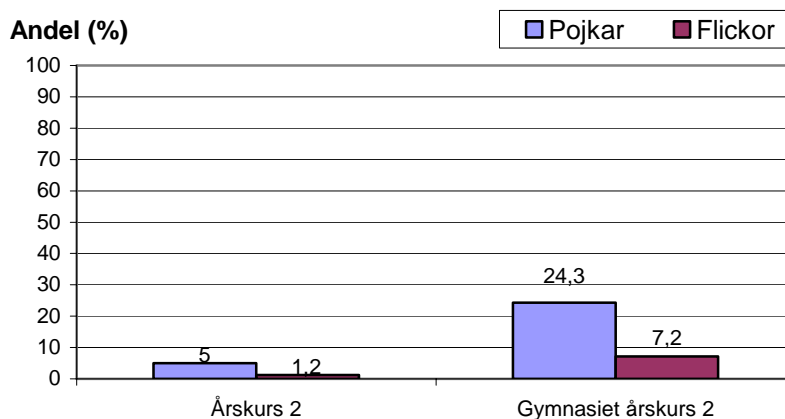
Källa: Drogvane/livsstilsundersökningen i Norrköpings skolor år 1998 – 2009

I **gymnasiets årskurs 2** är det knappt 18 procent av flickorna och 14 procent av pojkarna som röker varje dag eller nästan varje dag. Här är siffrorna för Norrköping samma för flickor men något högre för pojkar än i CAN:s rikstäckande undersökning. När det gäller den totala andelen rökare skiljer sig dock siffrorna och Norrköpings elever röker mindre än riksgenomsnittet särskilt vad gäller flickorna där 41 procent av flickorna i CAN:s undersökning är rökare medan knappt 34 procent av flickorna i Norrköpings gymnasier årskurs 2 är rökare. Förhoppningen är att kunna utveckla tobaksförebyggande arbete även i gymnasieskolan så att de goda siffrorna från grundskolan kan hålla i sig.

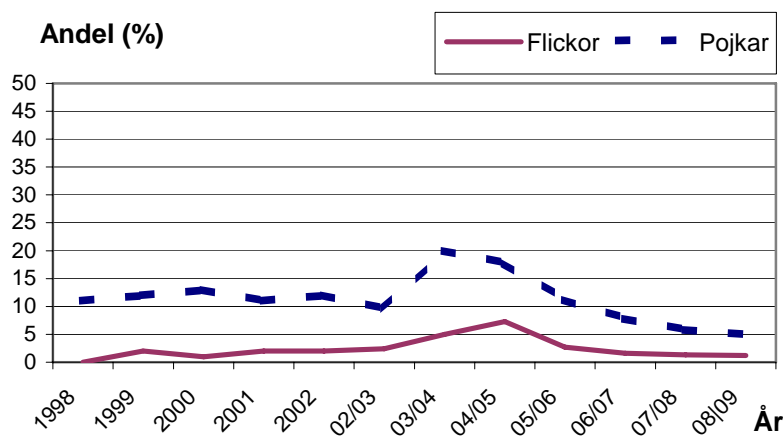
2.2 Snusning

Andelen elever i årskurs 8 som **snusar** är enligt undersökningen knappt 3 procent, där övervägande delen är pojkar - endast drygt 1 procent av flickorna uppger att de snusar. De flesta snusare uppger att de snusar ibland, **bara drygt 1 procent snusar varje dag**, en kraftig nedgång sedan tidigare år.

3. Andel som svarat "ja" eller "ibland" på frågan "Snusar du?"

4. Andel elever i årskurs 8 som svarat ja eller ibland på frågan om de snusar

Gällande **gymnasiets årskurs 2** uppger knappt 16 procent av de svarande eleverna att de snusar ibland eller dagligen, övervägande delen pojkar (cirka

25 procent). Andelen pojkar motsvarar i stort sett rikssnittet, medan andelen flickor är lägre än rikssnittet.

En fråga i undersökningen gäller på vilket sätt man får tag i tobak, det är 18-årsgräns i vårt land för att få köpa tobak. Bland årskurs 8-elever är det vanligast att man får tobaken från kompisar, drygt 10 procent av eleverna uppger detta. 4 procent av eleverna i årskurs 8 uppger att de själva köper sin tobak, vilket är en minskning från tidigare.

3. Alkoholvanor

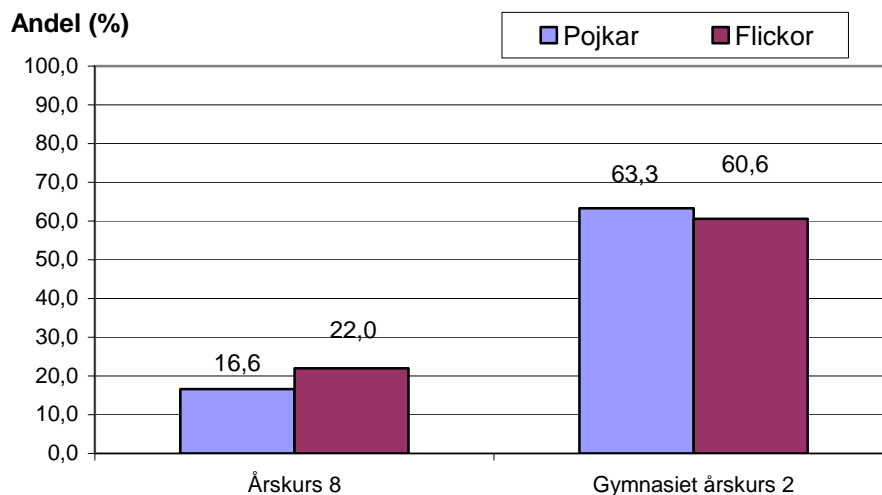
Alkoholkonsumtionen i Sverige har ökat med runt 30 procent sedan 1996. Genomsnittssvensken över 15 år dricker 9,5 liter 100-procentig sprit per år (omräknat) 2008, vilket ändå är en minskning från föregående år. (källa: *Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning (SoRAD)*). Vi ser också nya alkoholmönster i vårt land (mer vardagsdrickande kombinerat med helgfestande) och en ökad tillgång på alkohol, främst genom införsel, även om man observerat en minskad införsel det senaste året och i stället en ökning av systembolagsförsäljningen. Tidig alkoholdebut medför ökad risk för framtida beroende och alkoholskador, varför det är av största vikt att arbeta för att skjuta upp debuten, vilket också är beskrivet i såväl nationella som kommunala mål för detta arbete.

Ungdomars alkoholkonsumtion har de senaste åren sjunkit, såväl på nationell nivå som i vår kommun. Ett medvetet drogförebyggande arbete, med tydlighet i vuxenvärlden kring uppskjuten alkoholdebut och 18-årsgräns har med stor sannolikhet bidragit till detta tillsammans med andra faktorer såsom trender. Vi vet att föräldrars inställning till ungdomsdrickande är mycket betydelsefullt för hur unga använder alkohol. I Norrköping arbetas på skolorna med information kring detta vid föräldramöten med mera. Se vidare under "föräldrars inställning".

Även om den totala alkoholkonsumtionen sjunker, så visar undersökningar att de som dricker alkohol tenderar att dricka mer än tidigare, vilket innebär ökade risker för denna grupp. Det är viktigt att fokusera på och rikta särskilda insatser mot ungdomar i riskzonen.

I samband med att den totala alkoholkonsumtionen i Sverige ökat, ser vi också ett ökat antal trafikolyckor till följd av detta. Cirka 150 människor dödas och cirka 1 000 skadas allvarligt varje år på grund av rattfylleri och det verkar som ungdomars attityder till att köra alkoholpåverkade har blivit mer liberala. De senaste sex åren har kommunen i samarbete med Vägverket bedrivit ett projekt : "**Don't Drink and Drive**" som riktar sig till ungdomar i gymnasieåldern och har varit framgångsrikt, de flesta gymnasieskolorna i Norrköping har deltagit i projektet.

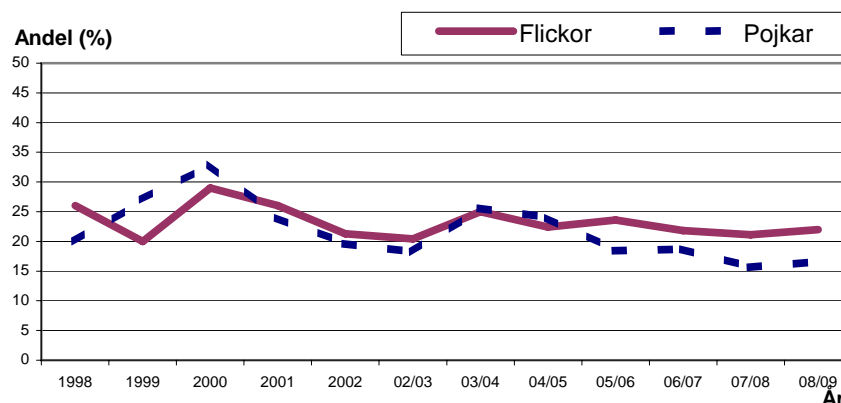
5. Andel elever som flera gånger under de tre senaste månaderna druckit alkohol i någon form

Totalt 41 procent av elever i årskurs 8 hade druckit alkohol i någon form de senaste tre månaderna. Motsvarande andel i gymnasiet var cirka 80 procent. En tydligare indikation på riskkonsumtion får man i gruppen som druckit flera gånger de senaste tre månaderna (diagrammet ovan), samt gruppen som uppger att de varit berusade, särskilt ”flera gånger”.

Av de svarande hade 19 procent av eleverna i årskurs 8 och drygt 62 procent i gymnasiets årskurs 2 druckit alkohol flera gånger under de senaste tre månaderna. Frågan har varit ställd på samma sätt sedan 1999 och årskurs 8 har deltagit varje år. Nedan visas diagram för resultatet över åren 1999-2009.

6. Elever i årskurs 8 som svarat att de har druckit alkohol flera gånger de tre senaste månaderna

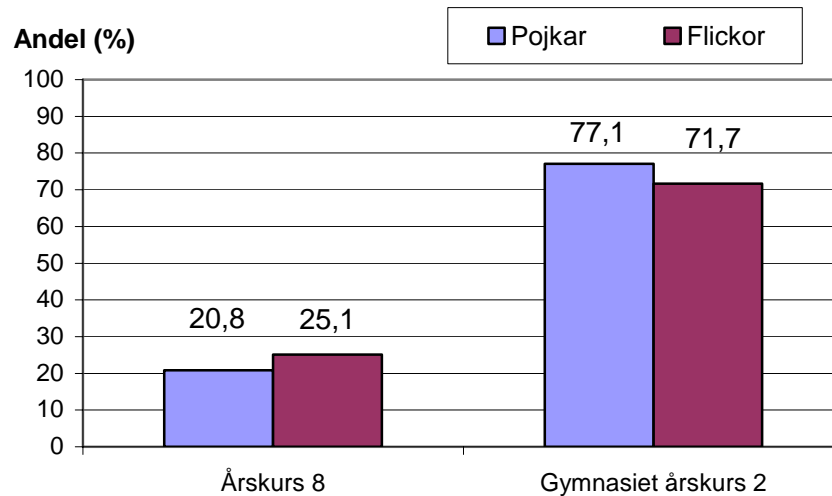

Alkoholkonsumtionen har sjunkit bland ungdomar de senaste åren, men minskningen gäller pojkar, här ser vi dock en marginell ökning både för pojkar och flickor från föregående år.

I gymnasiets årskurs 2 uppger cirka 62 procent av eleverna att de druckit alkohol flera gånger det sista kvartalet.

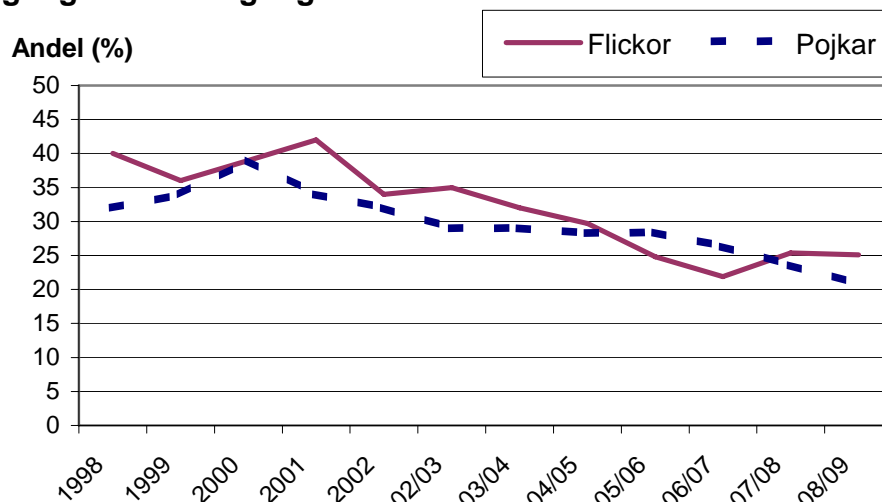
3.1 Berusningsdrickande

7. Andel elever som svarat att de en eller flera gånger druckit så mycket alkohol att de blivit berusade

Av de svarande i årskurs 8 har knappt 11 procent av pojkarna och knappt 11 procent av flickorna varit berusade en gång, medan knappt 10 procent av pojkarna och 14,5 procent av flickorna svarat att de varit **berusade flera gånger**. Flickornas alkoholkonsumtion har ökat de senaste åren över hela landet, medan pojkars konsumtion minskat. Antalet unga kvinnor som vårdas för alkoholförgiftning har tredubblats på ett antal år. Vad detta beror på debatteras livligt och flickors psykiska hälsa är i fokus mer än tidigare, även i vår kommun.

8. Elever i årskurs 8 som svarat att de varit berusade en gång eller flera gånger

Sammantaget har 23 procent av eleverna i årskurs 8 varit berusade, **Det innebär de lägsta noteringarna för berusningsdrickande sedan mätningarna började**. Observera att det handlar främst om pojkars minskade berusningsdrickande, flickornas har ökat något igen de senaste två åren.

I gymnasiet årskurs 2 har cirka 11 procent av pojkarna och 13 procent av flickorna varit berusade en gång, medan drygt 66 procent av pojkarna och

59 procent av flickorna varit berusade **flera gånger**. Sammantaget har drygt 74 procent av de svarande eleverna i gymnasieskolans årskurs 2 varit berusade, **vilket är flera procentenheter lägre än riksgenomsnittet (CAN)**, där cirka 79 procent av eleverna varit berusade.

Medelåldern för första berusningstillfället är 14 år för årskurs 8 elever och drygt 15 år för gymnasieelever, vilket innebär att **alkoholdebuten verkar ligga senare** än vi sett tidigare år då det legat på 13 respektive 14 år.

3.1.1 Vad man har druckit då man blivit berusad?

En fråga rör vad ungdomar dricker när de blir berusade. I årskurs 8 dominerar starköl och starksprit bland pojkar, medan alkoholäsk/cider och starksprit är vanligast bland flickor. 3-4 procent av eleverna uppger att de druckit hembränd sprit.

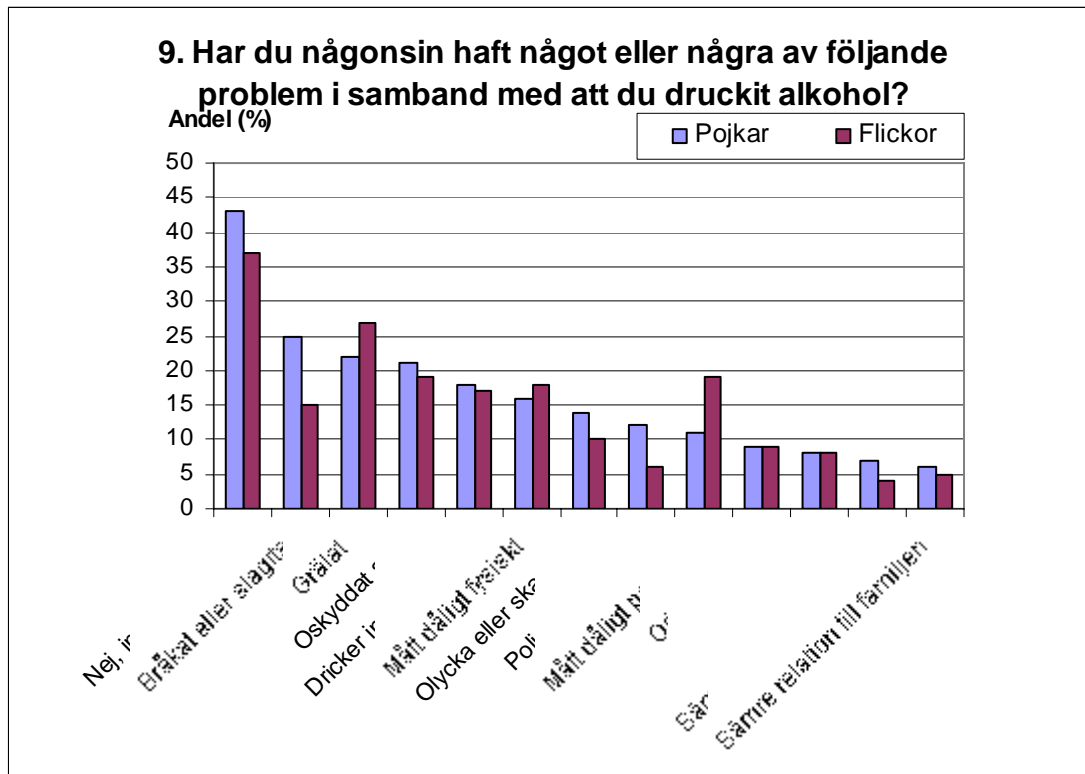
I gymnasiets årskurs 2 är hembränd sprit vanligare- 22 procent av pojkarna och knappt 19 procent av flickorna har druckit hembränd vid berusningstillfälle. Det verkar som om hembränd sprit blivit något vanligare igen. Men liksom i årskurs 8 dominerar starköl och starksprit för pojkarna men även alkoholäsk/cider är vanligt, medan alkoholäsk/cider och starksprit dominerar för flickorna.

3.2 Konsekvenser av alkoholkonsumtion

Det är viktigt att fokusera på att tonårsdrickande **även kortsiktigt** kan medföra problem av olika slag. Norrköping ligger mycket högt i klamydiastatistiken och nedan ser vi att "oskyddat sex" är en av konsekvenserna. Frågan fungerar bra som diskussionsunderlag.

I årskurs 8 uppger drygt 10 procent av flickorna och 5 procent av pojkarna att de upplevt någon form av **problem** i samband med att de druckit alkohol. Vanligast är bråk/slagsmål och gräl, men också att man mått dåligt psykiskt eller fysiskt, sämre relation till familjen med flera problem förekommer.

Figuren på nästa sida visar problem i samband med alkohol för gymnasiets årskurs 2. Flera svarsalternativ har kunnat anges på frågan.

I gymnasiet årskurs 2 har totalt drygt 46 procent av flickorna och 38,5 procent av pojkarna upplevt ett eller flera problem i samband med att de druckit alkohol.

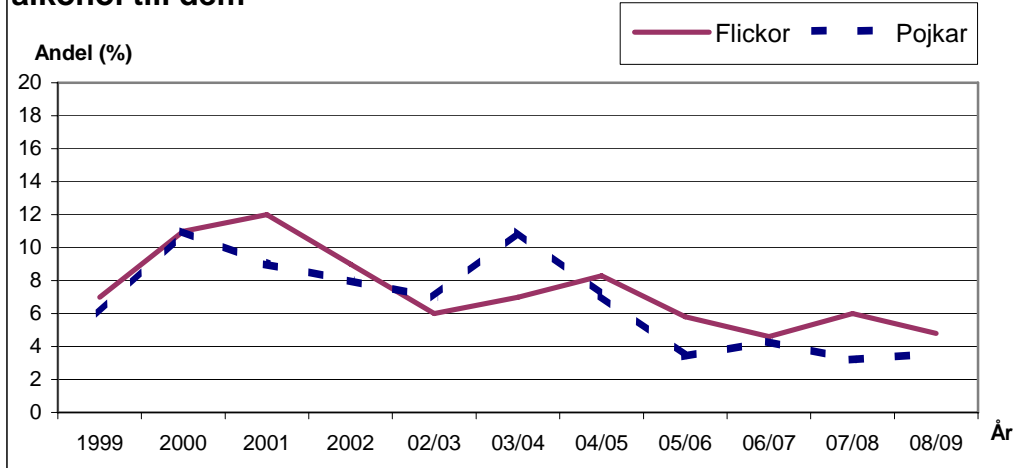
3.3 Föräldrars inställning

Flera forskare har visat att föräldrars inställning till ungdomar och alkohol är mycket betydelsefull för hur de ungas konsumtionsmönster formas. Exempelvis är det inte så som många tror, att om man tillåter en viss mängd alkohol, så blir det mindre intressant och ungdomar dricker mindre, det fungerar precis tvärtom. Alltså innebär en restriktiv hållning från föräldrarna till tonåringens drickande att den unge dricker mindre och tvärtom (Koutkakis & Stattin 2003). (Koutkakis, Stattin & Kerr 2008).???

Vid Örebro Universitet har man arbetat fram en metod, kallad ”**Örebro Preventionsprogram**”(ÖPP), där man med enkla medel informerar föräldrar om ovanstående, samt uppmuntrar till diskussioner om gemensamt förhållningssätt. Metoden har använts sedan höstterminen 2005 på de flesta grundskolor 7-9 i Norrköping. Varje år hålls utbildning och erfarenhetsutbyte i ÖPP. Ett par frågor i undersökningen handlar just om **föräldrarnas attityder** till tonåringarnas drickande.

På frågan om föräldrarna någon gång **köpt ut alkohol** svarar drygt 4 procent i årskurs 8 och 30 procent av gymnasieeleverna Ja. Diagrammet nedan visar förändringen av svar på frågan sedan år 1998 för årskurs 8.

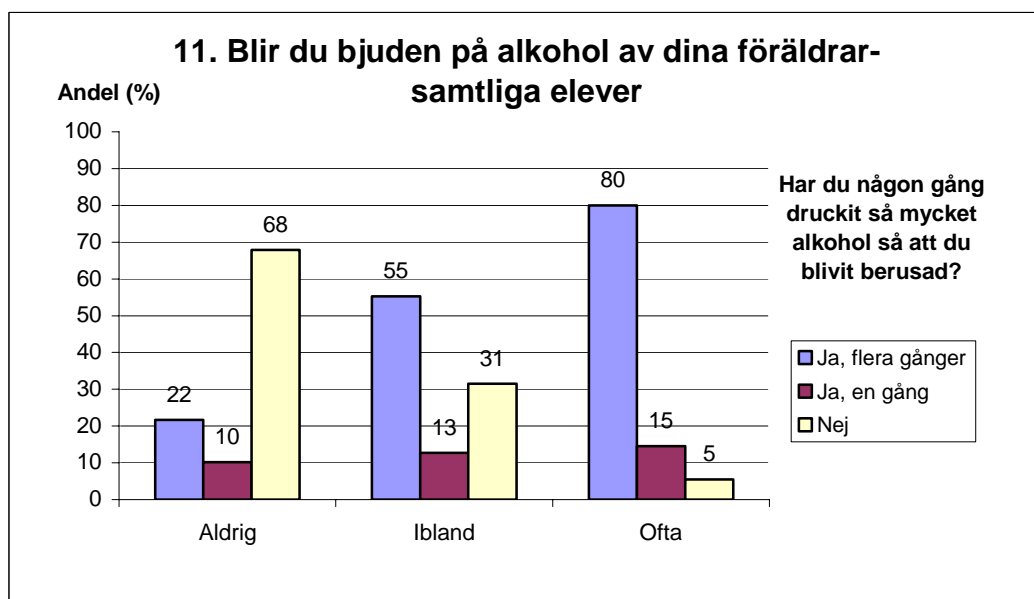
10. Andel elever i årskurs 8 vars föräldrar köpt ut alkohol till dem

Vi ser tydliga tendenser till att föräldrars benägenhet att köpa ut alkohol till sina barn har **minskat betydligt** på senare år, vilket kan ha en koppling till minskat berusningsdrickande bland årskurs 8-eleverna, vilket bekräftar forskningen kring detta.

En annan fråga rör **föräldrars bjudvanor**; 23 procent av eleverna i år 8 och cirka hälften av gymnasieeleverna svarar att de blir bjudna på alkohol hemma, de allra flesta ”ibland”. Bland föräldrar till årskurs 8-elever har benägenheten att bjuda hemma **minskat stadigt de senaste åren** vilket är mycket positivt.

Även i vår egen undersökning ser vi ett tydligt samband gällande föräldrars bjudvanor och berusningsdrickande, båda grupperna:

3.4 Varför dricker unga alkohol?

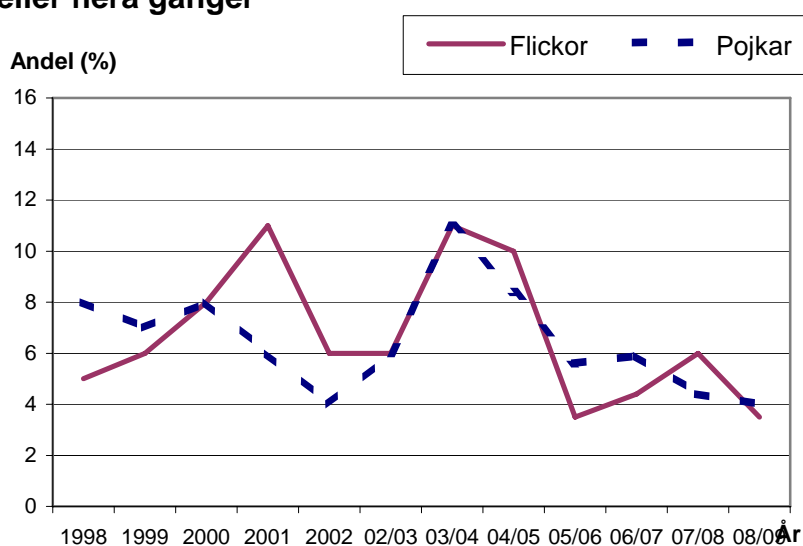
På frågan varför ungdomar dricker alkohol, svarar cirka 64 procent av eleverna i årskurs 8 att det beror på **gruppträck**, men det kan också vara

för att man har det jobbigt, för att det ger status eller för att det är roligt. I gymnasiets årskurs 2 är det färre som uppger **gruppträck** som orsak, men ändå en relativt stor del- 54 procent av eleverna. "**det är roligt**" är den orsak som flest gymnasieelever uppger. Fler ungdomar än tidigare uppger alltså gruppträck som anledning till att ungdomar dricker alkohol, vilket kan vara idé att fånga upp i samtal och diskussioner om alkohol med elever.

4. Sniffning/ boffning

Sniffning brukar debutera i de nedre tonåren eller rentav tidigare och bör alltid tas på största allvar, både som riskbeteende och som det livsfarliga experimenterande som det innebär. Tändargas, hårspray, bensin och doftspray är exempel på medel som ungdomar sniffar/boffar.

12. Elever i årskurs 8 som svarat att de sniffat en eller flera gånger

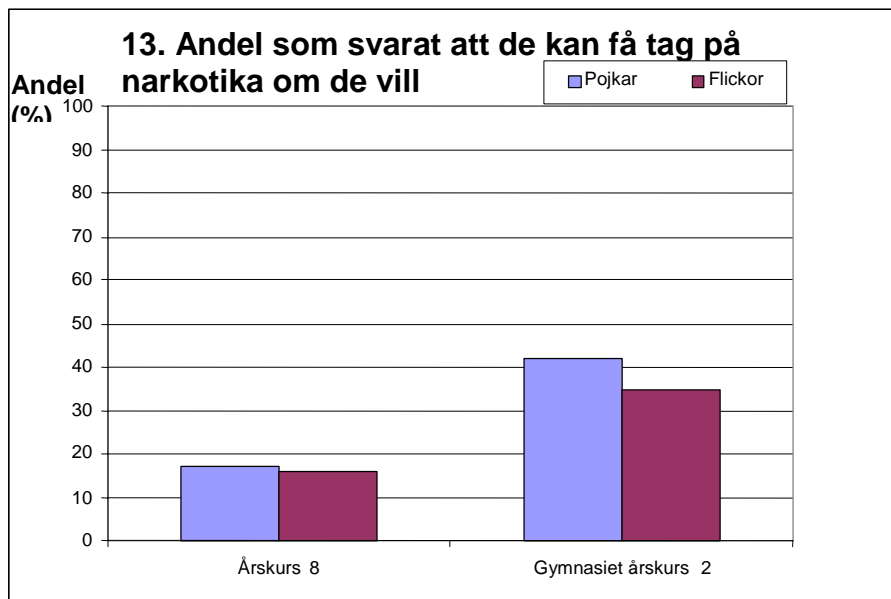

Knappt 4 procent av eleverna i årskurs 8 har sniffat gas eller lösningsmedel för att berusa sig, vilket innebär att andelen elever som sniffat **minskat kraftigt de senaste åren** (se även tidsdiagram ovan). 1,5 procent har gjort detta flera gånger. I gymnasiets årskurs 2 svarar knappt 10 procent att de sniffat/ boffat, varav knappt 6 procent flera gånger. I CAN:s undersökning för riket säger 5 procent av årskurs 2-eleverna att de sniffat, varav 4 procent flera gånger. Siffrorna för Norrköping kommer att sjunka i kommande undersökningar enligt tidsdiagrammet ovan eftersom sniffning sällan debuterar i gymnasieåldern.

5. Narkotikavanor

Gällande narkotika så visar CAN:s riksomfattande undersökning att antalet ungdomar som **provat narkotika** efter att ha ökat stadigt fram till 2001, minskat under ett par år och sedan legat tämligen oförändrat. Sveriges strikta narkotikapolitik gör att vi har bland de lägsta antalet narkotikamissbrukare i världen. En undersökning i ett flertal europeiska länder (CAN 2009) visar att svenska ungdomar använder mindre cannabis än ungdomar i de övriga länderna. I Norrköping uppger **16 procent** av

gymnasieleverna i årskurs 2 att de använt narkotika, vilket ligger på rikssnittet (CAN 2008). Se vidare nedan.

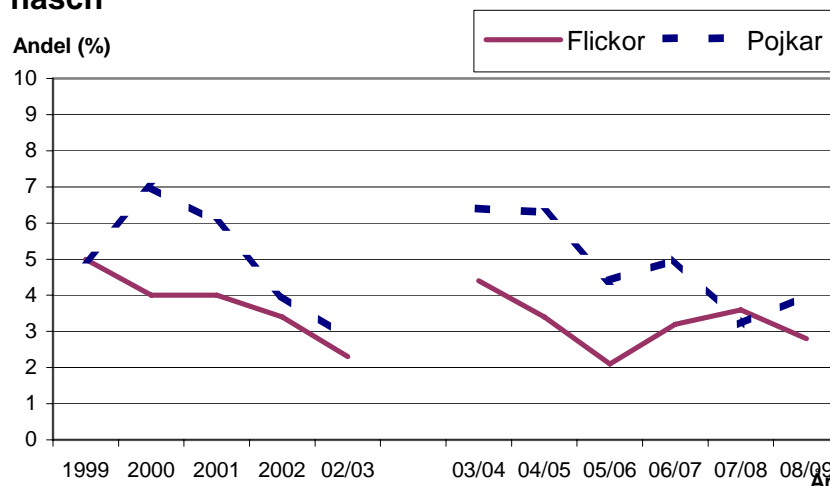

5.1 Var kan du få tag på narkotika om du skulle vilja?

I år har eleverna fått svara i fritext på ovanstående fråga. Många uppger att det är enkelt att få tag på droger, men endast några elever uppger internet som huvudsaklig källa. I stället är det kontakter, kompisar osv som är de vanligaste svaren. 30 procent av eleverna i gymnasiets årskurs 2 uppger att man har **kamrater som använder narkotika**.

I årets undersökning är det 3,3 procent av eleverna i **årskurs 8** som anger att de använt cannabis en eller flera gånger. Det betyder en **minskning** med tre procentenheter på tre år.

14. Andel elever i årskurs 8 om man någon gång använt cannabis (hasch eller marijuana).1999 - läsåret 02/03 ställdes frågan om man använt hasch

I **gymnasiets årskurs 2** uppger 15,5 procent att de använt cannabis en eller flera gånger, vilket ligger i stort sett på rikssnittet i CAN:s undersökning för 2008. I Norrköping är dock andelen pojkar som använt narkotika högre än rikssnittet och andelen flickor följaktligen lägre. 20 procent av pojkarna och 9 procent av flickorna har använt cannabis i Norrköping.

5.2 Övriga droger

På frågan om man någon gång använt **andra droger än cannabis eller alkohol** svarar 2,5 procent i årskurs 8 att de gjort det, varav knappt en procent flera gånger. Lika stor andel pojkar som flickor har använt andra droger.

Av eleverna i gymnasiet årskurs 2 är det drygt 7 procent som använt andra droger än cannabis och alkohol, varav 4,5 procent flera gånger. Pojkar har använt andra droger i högre utsträckning än flickor, pojkar en gång – 3,5 procent, pojkar flera gånger – 6 procent. Flickor en gång – 2 procent, flickor flera gånger – 3,5 procent.

Använt annan narkotika än cannabis – båda könen

	Använt cannabis		Använt annan drog än cannabis eller alkohol	
	Årskurs 8	Gymnasiet årskurs 2	Årskurs 8	Gymnasiet år 2
En gång	2,3%	6,5%	0,8%	2,8%
Flera gånger	1,1%	8,1%	1,7%	4,5%

Vanligast förekommande bland narkotikaklassade medel är cannabis, såsom tidigare. Annan narkotika som används är bland annat amfetamin, tabletter av olika slag, men även övriga preparat såsom subutex med mera nämns i fritextsvaren. Något som är relativt nytt är de droger som ännu inte blivit narkotikaklassade och som är lätta att komma över bland annat från internet, till exempel *Spice* som ett flertal elever nämner i sina fritextsvar.

Sammantaget betyder detta att 4 procent i årskurs 8 och 16 procent i gymnasiet årskurs 2 provat någon form av narkotika. I årskurs 8 är det något fler flickor än pojkar medan andelen pojkar är avsevärt större än andelen flickor i gymnasiet årskurs 2. Den totala andelen elever i årskurs 8 som provat narkotika har minskat med någon procentenhet.

6. Dopingpreparat

En fråga i undersökningen rör **dopingpreparat**, vilket är ett ökande problem i vårt samhälle och kan medföra tragiska konsekvenser.

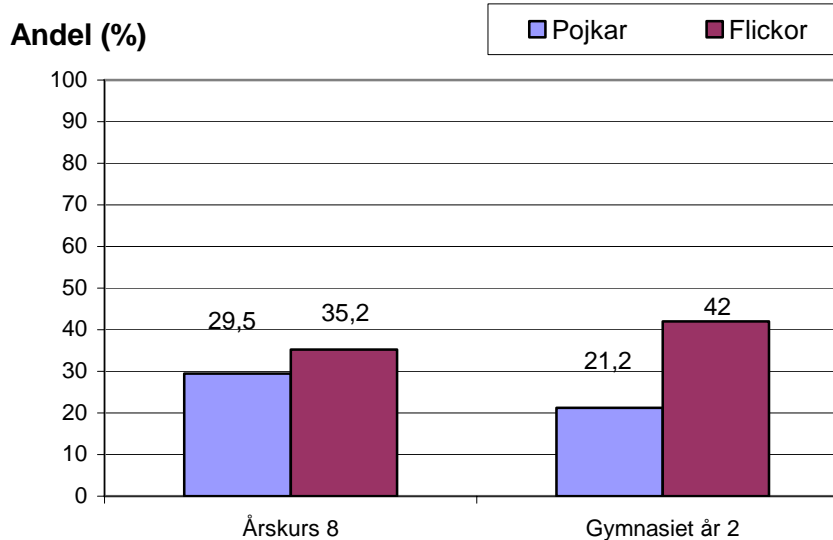
Knappt 1 procent av eleverna i årskurs 8 uppger att de en eller flera gånger använt någon form av dopingpreparat. I gymnasiet årskurs 2 uppger drygt 5 procent av pojkarna och drygt 1 procent av flickorna att de använt dopingpreparat.

En annan fråga i enkäten löd:

Om du skulle upptäcka att en kamrat använde narkotika, skulle du då vilja berätta det för någon vuxen?

Denna fråga är dels en attitydfråga – ”att bry sig”, dels en fråga om förtroende för vuxenvärlden. Andelen elever som tveklöst skulle berätta tenderar att minska år från år. Observera att ett svarsalternativ lyder ”tveksam”, vilket uppemot hälften av eleverna valt.

15. Andel elever som skulle berätta för någon vuxen om en kamrat använde narkotika

7. Spel

7.1 Spel om pengar

Denna fråga blev felprogrammerad i årets gymnasieundersökning och redovisas endast för årskurs 8.

Ungas spelande uppmärksammas mer och mer som ett ökande problem som kan leda till spelberoende och skuldfällor.

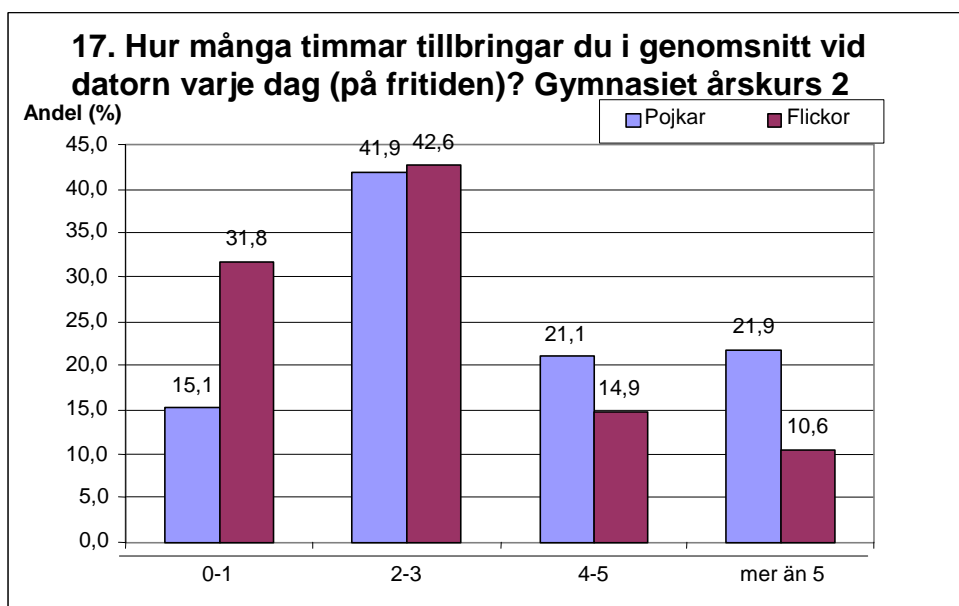
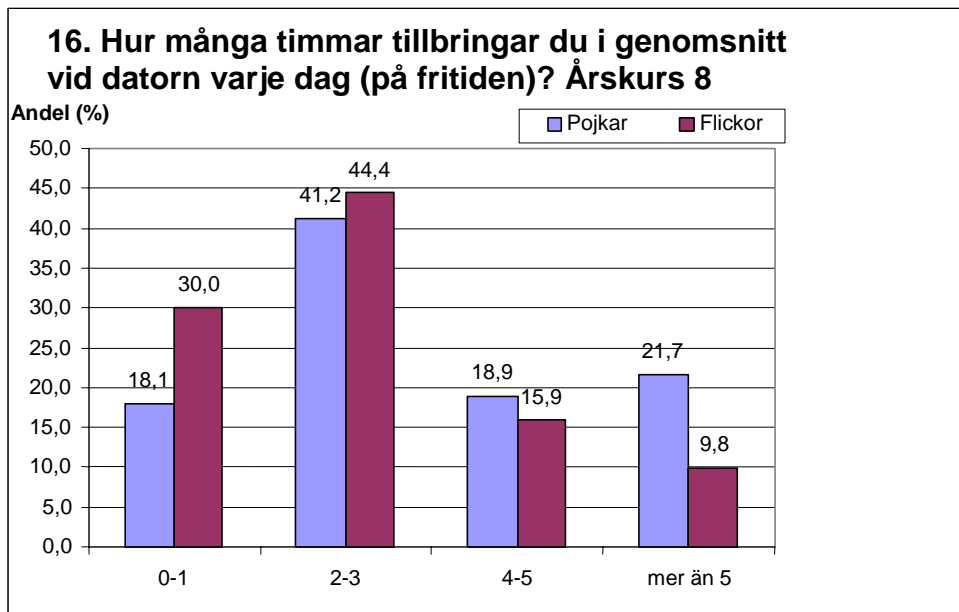
Andelen pojkar som deltagit i spel är avsevärt större (cirka 21procent) än andelen flickor (cirka 12procent). Andel elever i årskurs 8 som spelar om pengar är lägre än föregående år. Med spel avses här även trisslotter, stryktips och liknande. För både flickor och pojkar är trisslotter vanligast förekommande. Övrigt spel är i liten grad förekommande bland flickorna. Bland pojkarna är **kortspel om pengar och annat spel om pengar vanligast**, näst efter trisslotter. Spel om pengar på nätet, illegalt spel och Jack Vegas är relativt lite förekommande i årskurs 8.

7.2 Datavanor

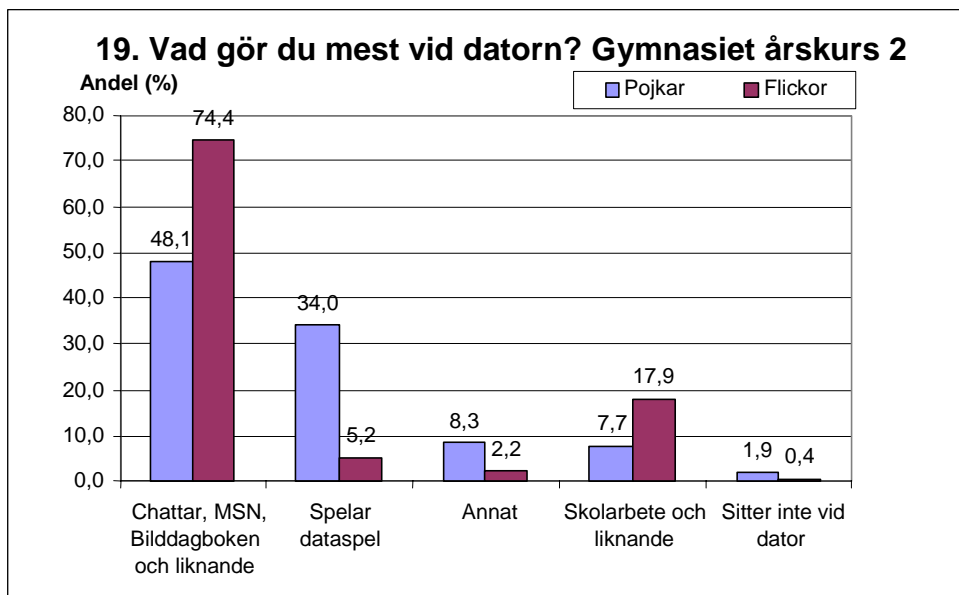
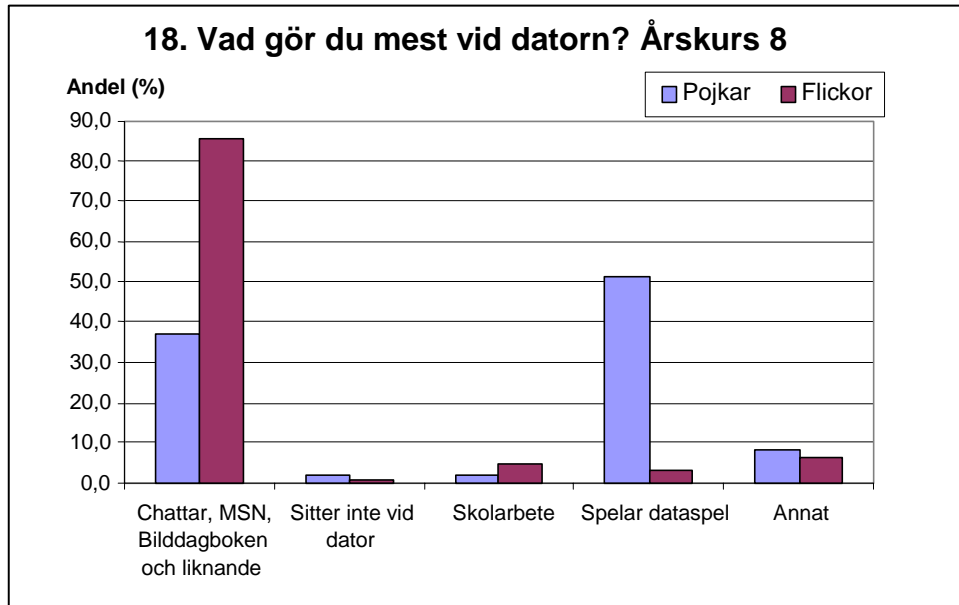
Datorn och internet har blivit mer och mer viktig för våra unga. Det för mycket gott med sig men är också förknippat med vissa risker.

I förra årets undersökning fanns en fråga med som rörde databeroende. Formuleringen av frågan var inte lyckad, men de fritextsvar som kom in var desto mer intressanta. Många beskrev oro för sitt eget eller kamraters dataspel med spel som World of Warcraft och Counterstrike. Detta gjorde att vi i årets undersökning har frågat mer omkring de datavanor som

eleverna har. Först gällande hur mycket av sin fritid som eleverna ägnar sig åt datorn.

Vi ser att mer än var femte pojke och runt var tionde flicka ägnar mer än fem timmar om dagen av sin fritid vid datorn. Den intressanta följdfrågan blir då vad man ägnar sig åt vid datorn.

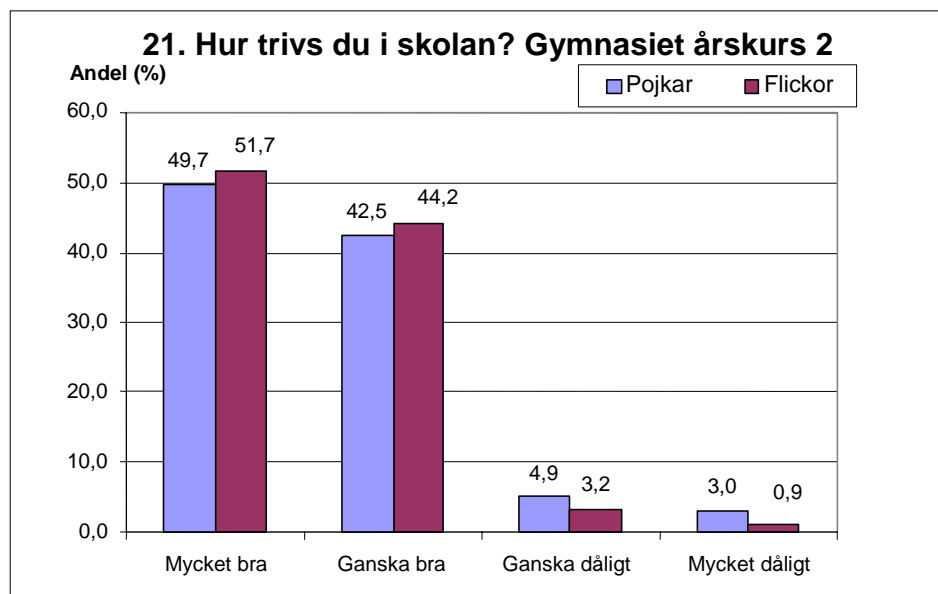
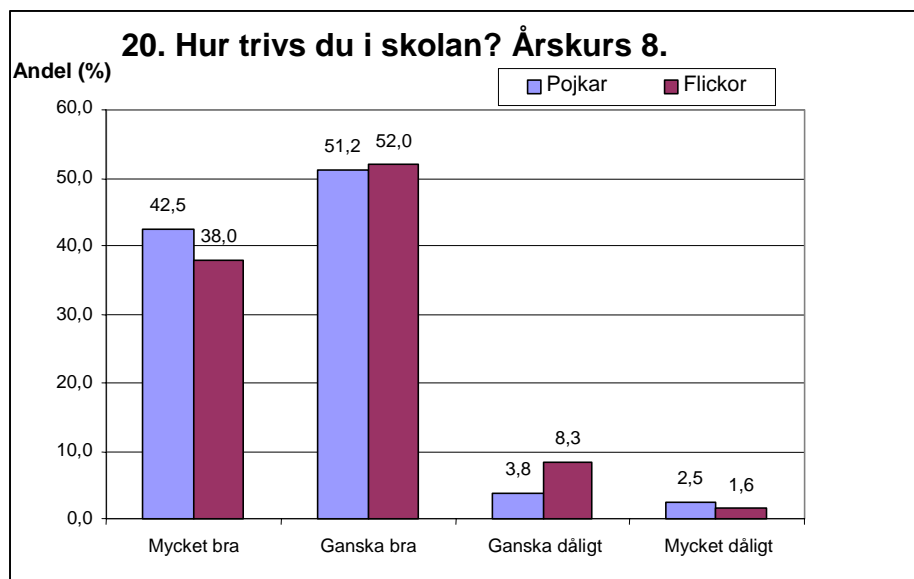

Det blir tydligt att pojkar och flickor har olika datavanor. Pojkar i årskurs 8 ägnar sig i mycket högre utsträckning åt dataspel, medan flickorna mest chattar och ägnar sig åt olika communities på internet. I gymnasiet blir andelen pojkar som mest spelar dataspel mindre och i stället ägnar sig fler åt samma sak som flickorna. Även i år fick eleverna möjlighet att kommentera i fritest och även i år finns många kommentarer om spel såsom World of Warcraft, Counterstrike med flera. Många positiva kommentarer men också en del oro för sig själva eller kamrater som spelar alldeles för mycket. Kunskapen om detta är bristande i vuxenvärlden men även inom detta område arbetas för att sprida den kunskap som finns, till bland annat skolpersonal och föräldrar.

8. Skolmiljö/ hälsa

8.1 Trivsel

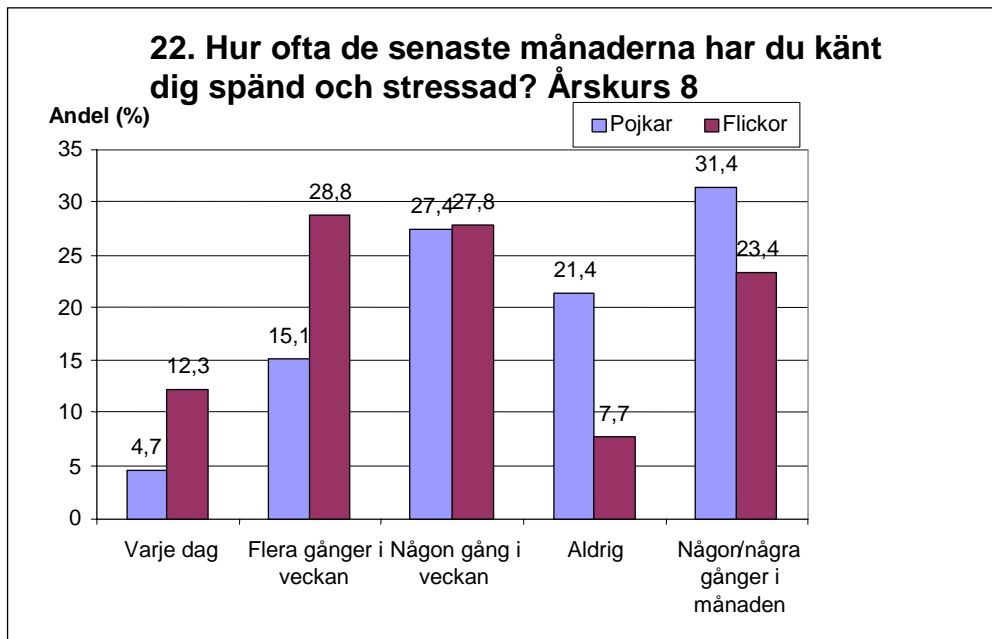
Att man som elev känner sig sedd och bekräftad, samt att ett gott klimat råder vad gäller relationer är viktigare för en gynnsam utveckling för individen än vad man presterar i skolan. Dock medför ett bra skolklimat också bättre studieresultat (källa: Folkhälsoinstitutet 2007 m fl). Ett gott skolklimat lyfts fram i forskningen som en av flera viktiga **skyddsfaktorer** mot missbruk, kriminalitet och psykisk ohälsa . Bland annat genom att arbeta med **socialt och emotionellt lärande (livskunskap)** och kring ledarskap och förhållningssätt för pedagoger i skolan ökar möjligheterna till detta.

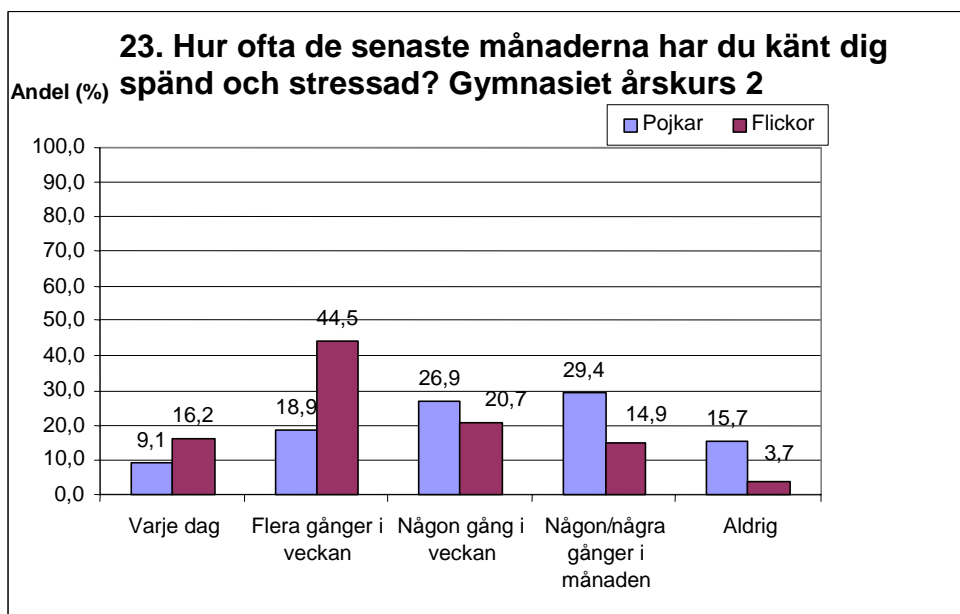
Övervägande delen av de svarande eleverna trivs bra eller mycket bra i skolan. Över hälften av gymnasieeleverna (51 procent) och 40 procent i årskurs 8 **trivs mycket bra i skolan**. Alternativen ”ganska dåligt” eller ”mycket dåligt” har valts av 6 respektive 2 procent i årskurs 8 och 4 respektive 2 procent i årskurs 2 gymnasiet.

8.2 Stress

Kopplingen till såväl fysisk som psykisk hälsa och upplevelser av trygghet och självkänsla är mycket tydlig vad gäller exempelvis drogvanor. Det gör att man behöver helhetsbilden för att förstå hur olika typer av ohälsa utvecklas, till exempel missbruk. Som vi ser i diagrammen nedan är flickor överrepresenterade vad gäller stress.

I årskurs 8 uppger drygt 40 procent av flickorna att de känner sig spända eller stressade flera gånger i veckan eller varje dag. Motsvarande siffror för pojkar är knappt 20 procent. Andelen elever som uppger detta är något högre än föregående år men att andelen flickor är dubbelt så stor som andelen pojkar är genomgående sedan frågan infördes läsåret 2005/06.

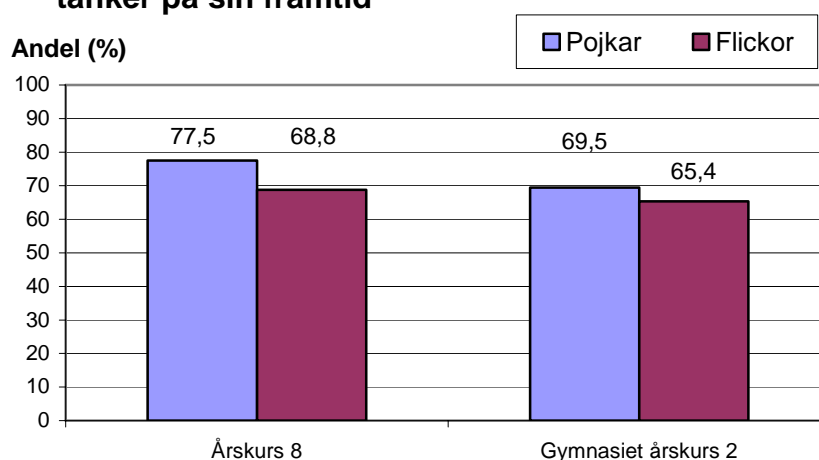

I gymnasiets årskurs 2 uppger så många som knappt 61 procent av flickorna att de känt sig spända eller stressade flera gånger i veckan eller varje dag. Av pojkarna är det knappt hälften så många- 28 procent- som uppger detta. Flera undersökningar i Sverige under senare år pekar på att unga kvinnors psykiska hälsa försämrats och att krav och press på flickor är problem att ta på allvar.

En annan fråga gäller sömnen, huruvida eleverna haft **svårt att somna eller sovit dåligt**. Där uppger drygt **35 procent av flickorna i åk 8 och drygt 38 procent av flickorna i gymnasiets årskurs 2** att de haft sömnsvårigheter flera gånger i veckan eller varje kväll/natt. Motsvarande siffror för **pojkar är drygt 20 procent i åk 8 och 29 procent i gymnasiets årskurs 2**.

8.3 Framtiden?

24. Andel elever som känner sig hoppfulla när de tänker på sin framtid

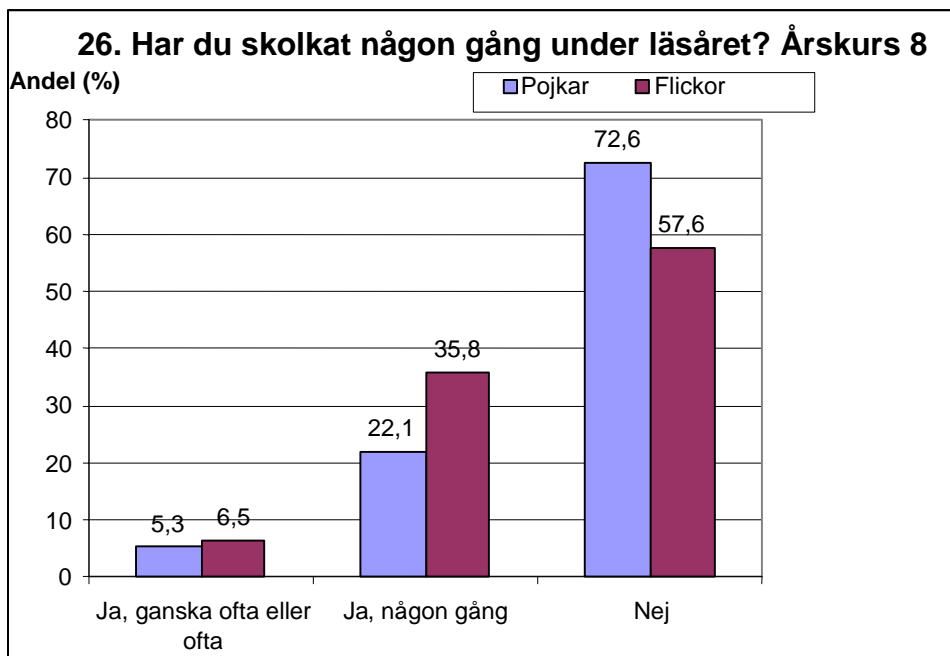
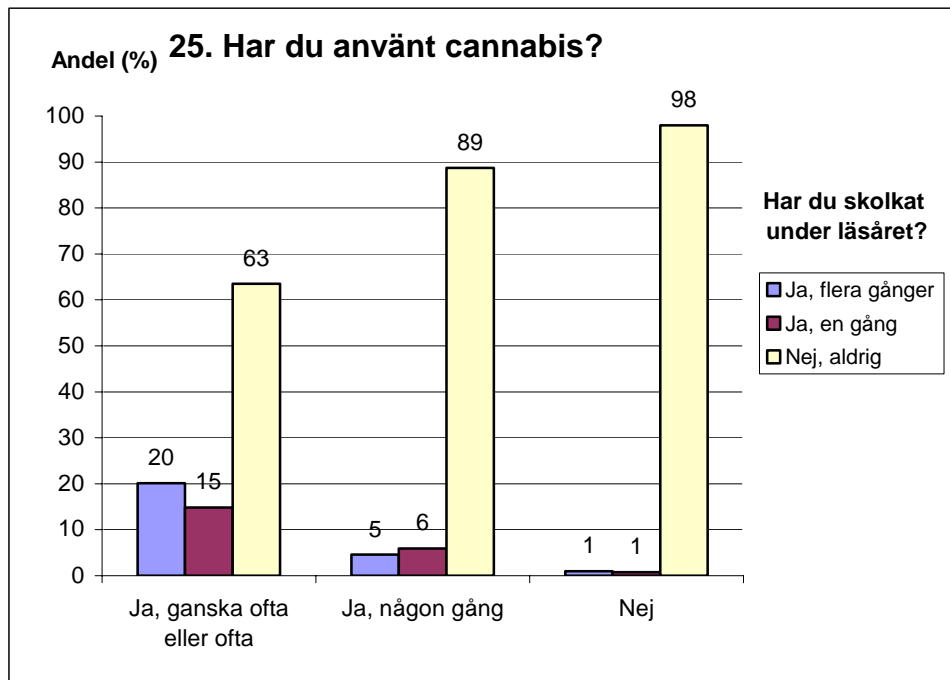

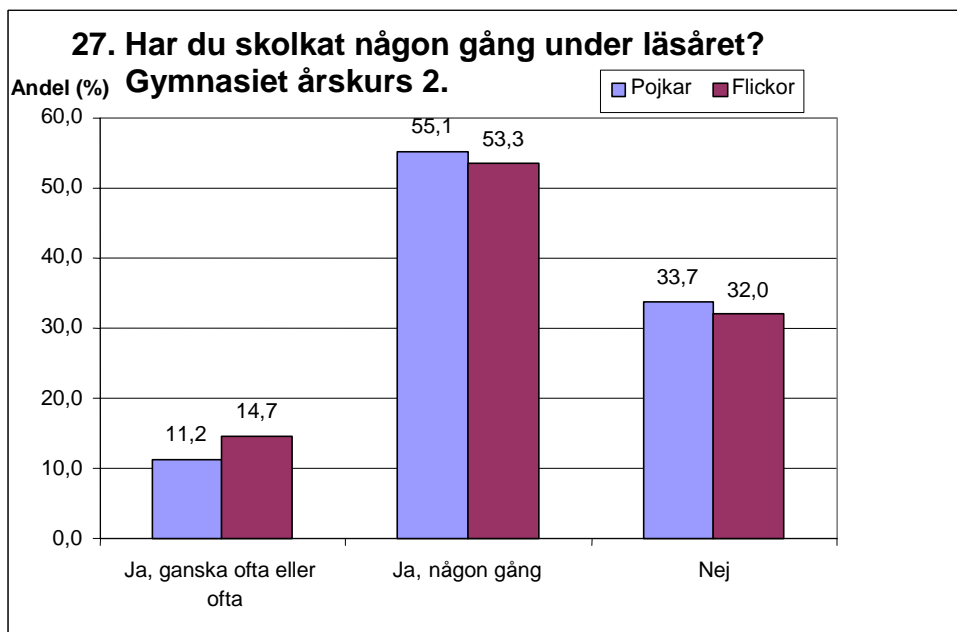
Ovanstående är en ny fråga för året. Den bygger på de teorier som finns om hälsa som handlar om människors ”*känsla av sammanhang*” (KASAM) och ger en bild av hur unga ser på sin framtid. Två övriga alternativ fanns: ”mindre hoppfull” och ”varken eller”. Ungefär 10 procent av eleverna i årskurs 8 och 12 procent av eleverna i gymnasiets årskurs 2 svarade ”mindre hoppfull”, fler flickor än pojkar valde detta alternativ. Resterande valde alternativet ”varken eller”.

8.4 Skolk

Upprepat skolk är en varningssignal för att en elev har bekymmer. **Flera undersökningar visar att återkommande skolk** är en av de största **riskfaktorerna** vad gäller att hamna i missbruk eller annat normbrytande beteende. Därför är det viktigt att upprepat skolk uppmärksammas och att åtgärder vidtas så snart dessa tendenser börjar visa sig, vilket också sker i ökad utsträckning i våra skolor. Nedan ser vi samband mellan cannabisbruk och skolk från årets livsstilsundersökning i Norrköpings kommun, sammanställningen gäller alla elever som deltagit i undersökningen.

Samband mellan skolk och narkotika- samtliga elever

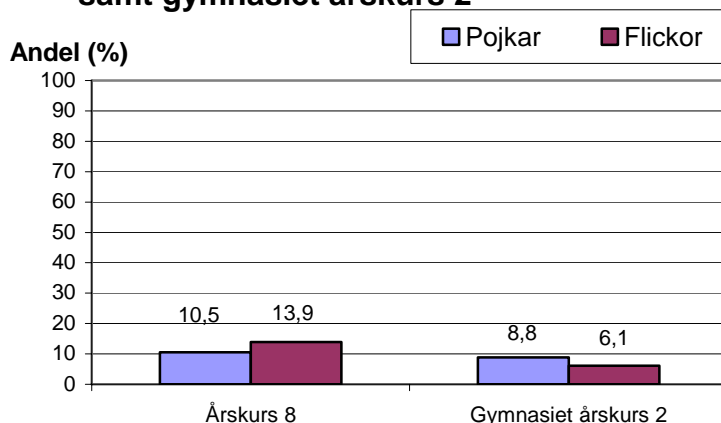

En högre andel av gymnasieeleverna **skolkar upprepat** än motsvarande andel för elever i årskurs 8. 6 procent av årskurs 8-eleverna och cirka 13 procent av gymnasieeleverna årskurs 2 har uppgett att de skolkat **ganska ofta eller ofta** under läsåret. I båda åldersgrupperna är andelen flickor som skolkar upprepat större än andelen pojkar.

8.5 Mobbing

Att bli mobbad under skoltiden sätter djupa spår i en ung människa och bör motverkas på alla sätt. På många skolor finns i dag bra likabehandlingsplaner och kamrattstödande insatser för att upptäcka och förhindra mobbing. Samtal och reflektioner används också för att tala om kamratskap och utanförskap, bland annat i ämnet "Livskunskap"- socialt och emotionellt lärande- som införs på schemat på fler och fler skolor. Att arbeta på skoltid med socialt och emotionellt lärande är något som forskningen också lyfter fram som en framgångsfaktor när det gäller förebyggande arbete i skolan. (Källa: *Folkhälsoinstitutet*). Detta tillsammans med ledarskap i klassrummet, gott samarbete med föräldrar och bra fritid främjar en god utveckling hos eleverna och medför ett gott skolklimat samt bättre studieresultat. Under de senaste två läsåren har mer än hälften av kommunens grundskolor infört **Livskunskap** på schemat och fler och fler skolor intresserar sig för metoder som bidrar till ett bättre klassrumsklimat såsom "**KOMET**" eller "**ledarskap och förhållningssätt i klassrummet**". Spridningen av dessa metoder fortsätter. Troligen kan den minskade andelen mobbade elever ha att göra med ett medvetet värdegrundsarbete tillsammans med ökad livskunskap i skolorna.

28. Elever som blivit mobbade, årskurs 8 samt gymnasiet årskurs 2

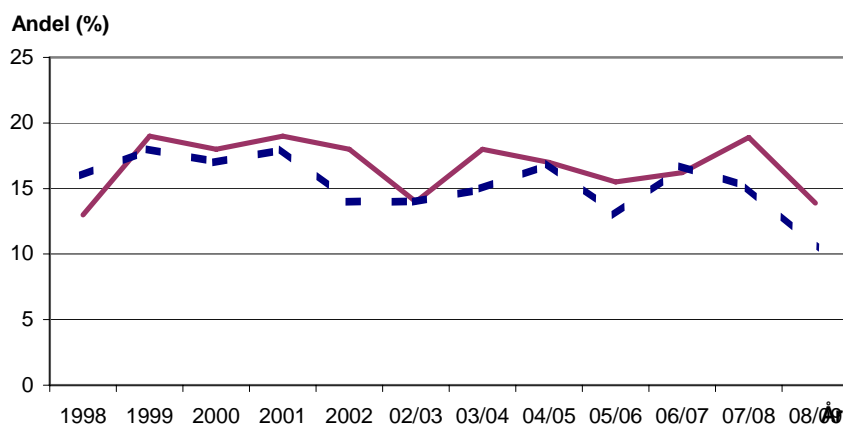

Mobbade elever är mer vanligt i årskurs 8 än i årskurs 2 på gymnasiet. Cirka 12,5 procent av eleverna i åk 8 har blivit mobbade på något sätt under läsåret, den lägsta noteringen sedan mätningarna började. Fler flickor än pojkar har varit utsatta i årskurs 8, medan vi ser det omvända i gymnasiets årskurs 2.

I gymnasiets årskurs 2 uppger i år 7 procent av eleverna att de varit utsatta för mobbning under läsåret.

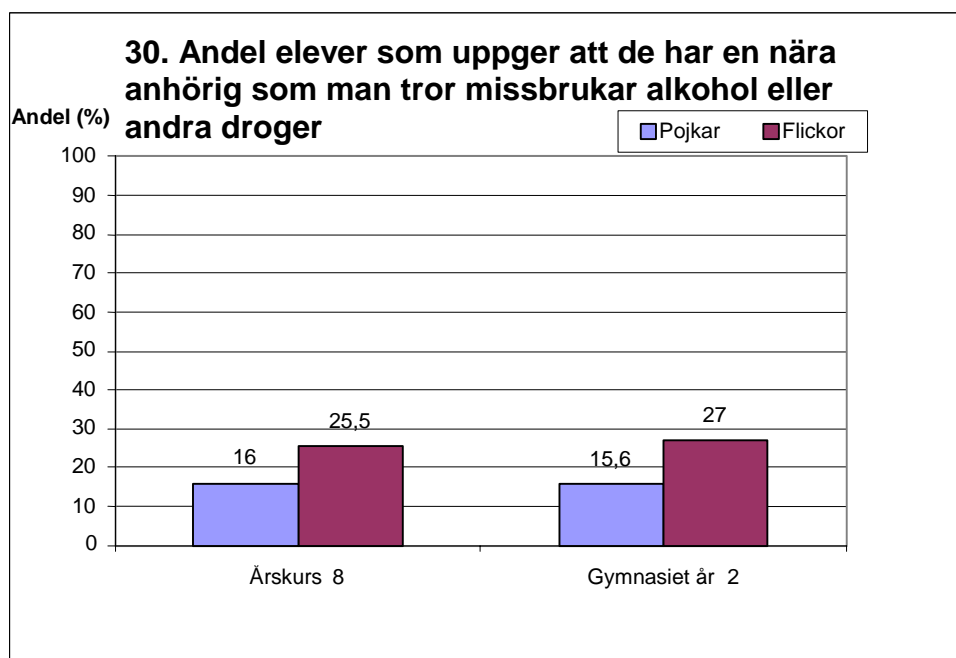
Diagrammet nedan visar förändringen av andel mobbade elever i årskurs 8 under åren 1998 - 2009. Andelen mobbade flickor är med ett par undantag större än andelen pojkar. Totalt sett har andelen elever som upplevt sig mobbade på något sätt under läsåret minskat de senaste åren.

29. Andel elever i årskurs 8 som någon gång under läsåret blivit på något sätt mobbad av elever från den egna skolan

Drygt 11 procent av årskurs 8-eleverna och 7 procent av gymnasieeleverna uppger att **de själva har varit med och utsatt annan** elev för mobbning under läsåret. I undersökningen för årskurs 8 finns en fråga som gäller **om man sett någon mobbning på skolan** under läsåret, där svarar 49 procent ja.

8.6 Anhörig som missbrukar alkohol eller narkotika

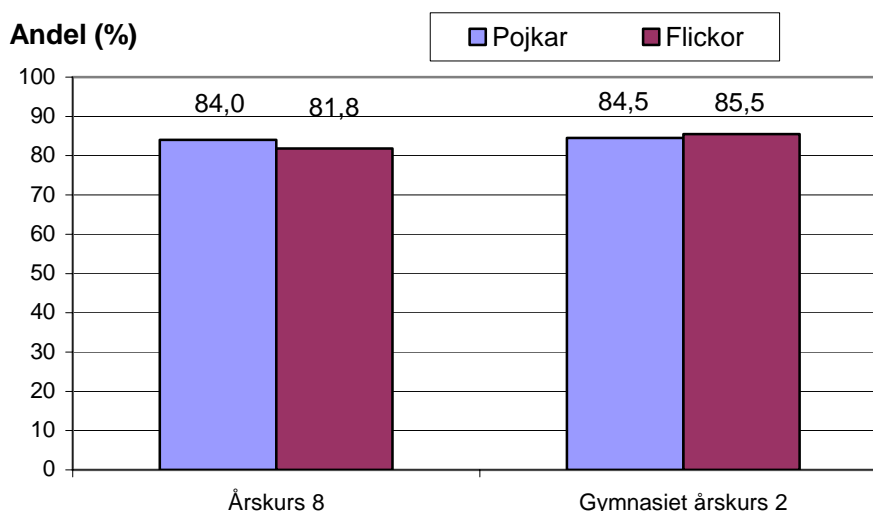
Frågan om anhörig som missbrukar finns med för andra året och är mycket viktig. En av de största riskgrupperna för att hamna i missbruk eller andra svårigheter är barn i familjer med missbruksproblem. Det är oerhört viktigt att få en bild av hur många barn det kan handla om och ovanstående diagram ger en fingervisning. Man tror att 400 000 barn i Sverige växer upp i närheten av missbruk.

Tre svarsalternativ gavs eleverna. Alternativet ”*inget svar*” finns med av etiska skäl, då frågan kan upplevas som mycket känslig och man kan gissa att en del av gruppen som valt det svarsalternativet kunde ha svarat ja på frågan. Oavsett detta, så är det ändå **totalt över 21 procent som svarat ja på frågan i båda grupperna**, större andel flickor än pojkar. **Det betyder att nästan femte elev i årskurs 8 och gymnasiets årskurs 2 har någon nära anhörig som man tror missbrukar alkohol eller narkotika!** Vi ser också genom att använda korstabeller, att de eleverna i högre utsträckning skolkar återkommande, berusar sig återkommande samt använder cannabis och annan narkotika mer än totalgruppen. Det är inga stora skillnader, men ändå tydliga. I Norrköpings kommun satsas för närvarande på att **fler barn i familjer med svårigheter ska få hjälp och stöd**, ofta genom gruppverksamhet.

8.7 Någon att prata med

En viktig skyddsfaktor och mätare på ungas hälsa är om de har förtroendefulla relationer och någon att vända sig till med problem och funderingar. En fråga i de senaste årens undersökning rör därför huruvida eleverna upplever att de har någon vuxen att prata med. Frågan lyder: ”Finns det någon vuxen du kan prata med när du har problem eller bara vill prata med någon?”

31. Andel elever som svarat att de har någon vuxen att prata med

Knappt 83 procent av eleverna i årskurs 8 och 85 procent av eleverna i gymnasiets årskurs 2 upplever att det finns någon vuxen att tala med. I fritextsvaren, där eleverna fått kommentera frågan, nämns föräldrar, lärare, kuratorer och skolsköterskor som dem man kan prata med. Men också BRIS, BUP och socialtjänsten nämns.

8. Diskussion - konklusion

Alkoholkonsumtion och berusningsdrickande har minskat bland unga i vår kommun de senaste 5 åren, berusningsdrickandet nådde lägstanivå i årets undersökning. Rökningen har i princip halverats och snusandet har minskat kraftigt, även om rökningen ökat marginellt igen de två senaste åren. Experimenterandet med narkotika och sniffningen har minskat. Siffrorna gäller främst årskurs 8, men vi ser också positiva resultat när vi jämför gymnasiets årskurs 2 med resten av riket där både andelen rökare, snusare och elever som varit berusade är mindre i Norrköping. Det ser också ut som ett av de övergripande målen med det drogförebyggande arbetet - att höja debutåldern för alkohol - har kommit ett steg på väg.

Orsaker till detta kan delvis vara trender, men den intensiva satsning som gjorts på drogförebyggande och hälsofrämjande arbete i kommunen, särskilt i grundskolan, de senaste åren bör ha medverkat till de positiva resultaten..

Det finns också oroande resultat, såsom den stress många elever, störst andel flickor, lever under och att andelen elever som känner hopp inför framtiden är relativt låg. Flickors hälsa har kommit i fokus på senare år och det gäller att fortsätta uppmärksamma detta utan att "offerstämpla" flickorna och utan att glömma bort pojkarnas behov. Men även i årets undersökning ser vi att andelen flickor också är högre gällande rökning, berusning, skolk och utsatthet för mobbning.

Som tidigare så verkar det som färre använder droger men den grupp som gör det gör det i högre utsträckning och det gäller att upptäcka dessa i tid och sätta in hjälp och stöd. Många barn lever med missbruk i sin närhet och arbetet för att fånga upp dessa barn som också är en riskgrupp bör fortsätta utan minskad styrka.

Intressant i undersökningen är också den tid som unga tillbringar framför datorn, en stor del av de unga sitter mer än 5 timmar framför datorn varje dag på fritiden, vilket kan medföra problem av olika slag. Här behöver vuxenvärlden mer kunskap och förståelse över vad som pågår.

Resultaten i drogvaneundersökningen ifrågasätts ibland, hur kan man veta att eleverna svarar sanningsenligt och så vidare. Att **exakt** förlita sig på siffrorna är inte fruktbart, men huvudsyftet med undersökningen är att kunna följa trender och tendenser över tid samt få ett grepp om ungdomarnas attityder. Det engagemang i hälsofrämjande och drogförebyggande arbete som finns i verksamheterna gör att resultaten går åt rätt håll.

Överlag är **samverkan** mellan olika verksamheter- skola, socialtjänst, fritid, polis, landsting, föreningsliv, föräldrar med flera- en stor framgångsfaktor i det drogförebyggande arbetet, där alla har samma mål, att våra unga ska må bra och få ett gott liv.

Materialet i undersökningen är brett och omfattande och kan användas på många sätt, bland annat skulle många fler samband och analyser kunna göras utifrån materialet.

9. Referenser:

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN)

Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning (SoRAD)

Drogvane/livsstilsundersökningarna i Norrköpings skolor år 1998 – 2009.

Folkhälsoinstitutet www.fhi.se/skolanforebygger

Forster, Martin (2003) *Prevention av missbruk och kriminalitet – vad kan skolan göra?* FoU-enheten, Stockholms socialförvaltning

Koutakis, Stattin & Kerr (2008) *Reducing youth alcohol drinking through a parent-targeted intervention – the Örebro prevention program* Örebro Universitet

Norrköpings kommun *Don't Drink and Drive*
http://www.norrkoping.se/var-domsorg/sociala-tjanster/missbruk/droger/metoder/dont_drink_and_drive/

Norrköpings kommun *Program för välfärd och hållbar utveckling för 2006-2009*

Riksförbundet SMART www.smart.org.se

Bilaga - Enkäten